

Skadelige insekter 1980

BRODER BEJER & PETER ESBJERG

Bejer, B. & Esbjerg, P.: Survey of insect pests in Denmark 1980.
Ent. Meddr 49: 15–18. Copenhagen, Denmark, 1981. ISSN 0013-8851.

A survey of insect pest in Danish forestry, agriculture, and horticulture is presented for the year 1980.

Broder Bejer, Zoologisk Institut, Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Bülowsvej 13, DK-1870 København V, Danmark.

Peter Esbjerg, Statens Planteværnscenter, Lottenborgvej 2, DK-2800 Lyngby, Danmark.

Vejrmæssigt blev 1980 et højt usædvanligt år på grund af nedbørsforholdene. De tre første måneder var normale; men lige forud i december 1979 var vinteren indledt med en usædvanlig stor nedbørsmængde.

April måned var tør, og maj var særdeles tør, og på den måde startede juni. I sidste halvdel af juni blev situationen imidlertid en ganske anden, idet mange voldsomme regnskyl medførte, at junedebøren blev mere end det dobbelte af normalen. – Det våde vejr fortsatte både i juli og august, således at nedbørssummen for disse 3 måneder med over 300 mm blev den største mængde, man nogensinde har registreret for denne periode. September gav et ophold i regnen med kun normal nedbørsmængde; men atter i oktober styrtede det ned. Tendensen fortsatte året ud, og 1980-nedbøren blev på trods af 4 normale måneder og tørke i april-maj den højeste årsnedbør i Meteorologisk Instituts mere end 100-årige registreringsperiode.

Temperaturmæssigt var 1980 et ret normalt år taget som helhed. Sommeren var måske lidt mindre varieret end ellers, idet varme perioder næsten helt har manglet.

Som et særligt træk kan nævnes stormen 19. april 1980, som dels gav en betydelig sandfygning og dels medførte, at marker hist og her måtte sås om. Omsåningen medførte, at disse marker stod med små planter på et for skadeinsekterne gunstigere tidspunkt end ellers.

Kalenderåret sluttede med storm og stormfald i det nordlige Jylland. Eventuelle virkninger med hensyn til insektangreb kan naturligvis først ventes i 1981.

Skovbrugets skadelige insekter

Næbmunde (Hemiptera)

Antallet af indberetninger om nåletrægallelus (Adelgidae) var moderat, men dog betydeligt større end i 1979. Det gælder både galler på gran og især skader af ædelgranlus (*Dreyfusia nordmanniana*). Det er efterhånden en erfaring, at tørt forår øger angrebene af ædelgranlus, og nogle steder var disse også alvorlige nok, et enkelt nordjysk distrikt melder således 90% af sine nordmannsgran-juletræer ødelagt. Andre bladlusangreb var ubetydelige.

Om skjoldlus kan meddeles, at der forekom enkelte angreb af pileskjoldlus (*Chionaspis salicis*) på pil og ask.

Sommerfugle (Lepidoptera)

Fra flere steder, bl. a. Odsherred, er indberettet meget omfattende afløvninger af mange buske og hegn, forårsaget af spindemøl (*Yponomeuta* sp.).

Fra Vardeegnen er meldt om et angreb af vikleren *Epinotia (Astenia) pygmaeana*. Der blev i nogenlunde betydeligt omfang udhulet nåle på årsskud af mandshøje rødgraner. Det er det første bekendte angreb i mange år.

Fyrrevikleren (*Rhyacionia buoliana*) var, som det kunne ventes efter den våde eftersommer året forud, særdeles sparsom. Nålene er da alt for saftfyldte til, at de små larver kan klare sig.

Indenfor »storsommerfuglene« er der en del at berette. Visse spindere har været i masseformering. Bøgenonnen (*Dasychira pudibunda*) viste sig således efter ca. 40 års pause på ny med

afløvninger i ældre bølgebevoksninger. Denne gang var det især i skove under Christianssæde og Halsted Kloster. Angrebet er som bekendt mere iøjnefaldende end farligt.

Penselspinderen (*Orgyia antiqua*) optrådte i Nørlund Plantage på et areal af 4–5 ha 2–4 m høje rødgran.

Endelig fortsatte det store angreb af nonne (*Lymantria nonacha*) i 1980 på i alt ca. 1000 ha især på Palsgård Statskovdistrikt, men dog også i Læsø Plantage. Bortset fra de allerværste arealer i Gludsted (Fig. 1) kunne angrebet slås ned med den relativt fredsommelige huddannelsesforstyrrende insektgift diflubenzuron (Dimilin). Det er en »mavegift«, som er et godt eksempel på de senere års udvikling af mindre farlige og mere selektive insekticider. I angrebets centre var der imidlertid op til ca. 3000 små larver pr.

m² svarende til 24–30.000 pr. træ. Her åd larverne simpelthen den nye nålemasse så hurtigt, den kom frem, og det var nødvendigt på dispensation at sprøjte med endosulfan, også med godt resultat. Angrebet er nu i klar tilbagegang, og forventeligt er højst 100 ha af Gludsted Plantage truet i 1981. Århus Universitet har ved hjælp af feromonfælder eftersøgt nonnebestande i mange danske skove, især i Jylland, og har fundet arten meget udbredt. Egne analyser af klimaet forud for de danske angreb har vist, at der i en periode på ca. 4 år forud for disses fremkomst har rådet gunstige betingelser for nonnen, specielt i sværmningsperioden (august). Sammenholdt med, at det vil tage 4–5 år at opbygge ovennævnte larveantal, er det helt oplagt, at de nuværende angreb har deres oprindelse i varme og tørre år begyndende omkring 1975.

Fig. 1. Nonnegnav på rødgran på overset mindre areal: Gludsted plantage juni 1980. Bevoksningen vil ikke kunne overleve, da for mange træer vil visne helt.

Sluttelig må det vedrørende storsommerfuglene nævnes, at der i 1980 har været meget udbredte og meget omfattende afløvninger af mange løvtræer, men især gammel eg, landet over. Bladnavet er foretaget af frostmålere, hvoraf der har været flere arter involveret. Klart den vigtigste var dog stor frostmåler (*Hibernia defoliaria*).

Biller (Coleoptera)

Disse har kun i beskeden grad gjort sig bemærket, men der har som sædvanlig været nogle økonomisk mærkbare angreb af *Hylobius*. Her har der desuden været foretaget, endnu ikke opgjorte, forsøg med alternative insecticider til DDT. Gråsnuder (*Strophosomus melanogrammus*) har stedvis afnået nyplantede nåletræer stærkt, endelig har bøgeloppen (*Rhynchaenus fagi*) afløvet bøg stærkt omkring Haderslev. De i tidligere år omtalte barkbille- (bl. a. typograf-) angreb er givetvis i tilbagegang, men stormfaldet i Midt- og Nordjylland ved årsskiftet 1980-81 kan måske på ny sætte gang i dem. I den forbindelse er det naturligvis vigtigt, så vidt muligt, at få ynglematerialet, stammer, der kan angribes af typograf m. m., ud af skoven, før billerne klækkes herfra, d. v. s. bedst inden 1. juli og senest ca. 1. august. Der skulle nemlig opstå typografbestande som dem, der i disse år hærger Norge og Sverige.

Årevingede (Hymenoptera)

Særlig tre arter bladhevps har gjort sig bemærket. Rød fyrrebladhevps (*Neodiprion sertifer*) var meget hyppigere end året forud, bl. a. på contortafyr. Blå birkebladhevps (*Arge pullata*) er fortsat meget hyppig og meget generende for birk i Østsjælland fra København til Gjorslev-Næstved. Endelig er der åbenbart en opblomstring af lille granbladhevps (*Pristiphora abietina*) med flere meddelelser fra Sjælland, samt fra Nyborg- og Ålborgområdet. De involverede arealer er dog ikke meget store.

Andet

Sluttelig er der indgået enkelte meddelelser om angreb af fyrrenåleskedegalmug (*Thecodiplosis brachyntera*) på fyr, nåletræspindemide (*Oligonychus ununguis*) på sitkagran samt om galmider (*Eriophyes* sp.) på el.

Land- og havebrugets skadelige insekter

(se også Institut for Plantepatologi: Månedsoversigter over plantesygdomme).

Thrips (Thysanoptera)

Efter at man i flere år ikke har mærket ret meget til thrips, skete der i år en ændring, idet der i maj måned forekom udbredte angreb af kornthrips (*Limothrips cerealium*) og rugthrips (*L. denticornis*) fortrinsvis i rugmarker, men også i vinterbygmarkerne. Længere hen på sommeren sås usædvanlige thripsmængder i hvedemarker, ikke mindst på Bornholm. Disse thripsforekomster skal muligvis ses i sammenhæng med den fugtige sommer, da thrips generelt trives bedst ved høj luftfugtighed. Sidst på sommeren forekom en del småskader af thrips på porrer.

Næbmunde (Hemiptera)

Generelt var bladlusene ikke noget problem i dyrkningssæsonen 1980. Så langt hen som i juli sås kun ret få og svage angreb af havrebladlusen (*Rhopalosiphum padi*) og kornbladlusen (*Sitobion avenae*). Senere hen på sommeren var både disse angreb og angreb af græsbladlusen (*Metopolophium dirhodum*) mere udbredte. De var dog næsten overalt så svage, at de var uden økonomisk betydning.

Heller ikke de vanlige bladlus på bederoer – bedebladlusen (*Aphis fabae*) og ferskenbladlusen (*Myzus persicae*) – havde nogen betydning i 1980.

Sommerfugle (Lepidoptera)

Flyvningerne af ageruglen (*Agrotis segetum*) var de mindste i en periode på mindst 5 år – sandsynligvis mere. Samtidig forhindrede den voldsomme nedbør i juni-juli enhver mulighed for udvikling af større knopormeangreb, og man kunne helt generelt fraråde sprøjtninger mod disse dyr, selv i ømtålelige afgrøder.

Kartoffelboreren (*Hydroecia micacea*) må stadig betragtes som et mindre væsentligt skadedyr; men der er grund til at hæfte sig ved stadig hyppigere forespørgsler i kølvandet på den stigende dyrkning af majs. – Enkelte steder forekom kraftige angreb af dette insekt i bederoemarker.

Biller (Coleoptera)

Den matsorte ådselbille (*Blitophaga opaca*) optrådte i dette år med udbredte angreb i bederoemarkerne. Dog var problemet for en gangs

skyld mindre end året forud efter 3 år med stadige forværringer.

Også problemerne med glimmerbøsser (*Meligethes aeneus*) i rapsmarker var mindre i 1980. En væsentlig medvirkende årsag hertil var antagelig, at rapsen som følge af den rigelige nedbør kunne kompensere bedre for angreb end ellers. Man kunne med andre ord tolerere større mængder af glimmerbøsser på rapsen i dette år.

Coloradobillen (*Leptinotarsa decemlineata*) blev kun fundet fire steder på Bornholm og i Sønderjylland, hvilket meget tydeligt bekræfter indtrykket også fra sidste år af, at vi er langt nede i en bølgedal med hensyn til dette frygtede skadedyr.

Tovingede (Diptera)

På bederoer i de østjyske egne forekom i maj dette år en helt usædvanlig æglægning af bedefluen (*Pegomyia hyoscyami*), hvorfor bekæmpelse blev iværksat i en del tilfælde. I løbet af sommeren sås enkelte kraftige angreb af bedefluens larver, men generelt var problemet klaret.

Skader af både stor kålflue (*Delia floralis*) og lille kålflue (*Delia brassicae*) var udbredte og i en del tilfælde temmelig kraftige. Helhedsbilledet var værre end året før, men noget af miseren i Jylland syntes knyttet til omsæede kålroemarken på meget lette jorder. Hvor kålroerne var værst angrebet, måtte de tages hjem og fodres op betydeligt tidligere end normalt for at forhindre et totalt tab. For kinakål dyrkerne har kålfluerne været et særlig ondartet problem.

Tidligt i sæsonen 1980 var gulerodsfluen (*Psila rosae*) ikke noget skadedyr af betydning; men sidst på året sås endog særdeles stærke angreb, bl. a. på Lammefjorden. I adskillige tilfælde måtte marker helt eller delvis nedpløjes på trods af de forholdsvis bedste priser på gulerødder i mange år.

Fritfluen (*Oscinella frit*), som også er et af de insekter, der synes at være gået frem i takt med

majskyld, forvoldte ikke skader i samme omfang som året før. Dog måtte noteres eklatante problemer, hvor man ikke var omhyggelig nok i forbindelse med sædskiftet. Det drejede sig om etablering af vintersædmarker efter græs, som ikke var blevet ompløjet tilstrækkeligt tidligt. Dermed havde fritfluerne fået noget nær en ønskesituation, idet fluelarver og pupper havde fået rige udviklingsmuligheder i græsset, og til næste generation af små larver stod de nye kornspirer klar.

I væksthuse med tomater, og i nogen grad også med agurker, syntes tomatminérfluerne (*Liriomyza bryonidae*) at være kommet for at blive. I 1980 havde en del gartnerier behov for særlig indsats over for dette skadedyr. Væksthusgartnerne har ydermere fået et ganske nyt og meget ubehageligt bekendskab blandt minérfluerne i det forgangne år. En flue kaldet »the American Leaf Miner« eller the Serpentine Leaf Miner (*Liriomyza trifolii*) er blevet massivt indslæbt til Danmark med Chrysanthemumstiklinger, som er produceret i Kenya. Hertil er denne flue kommet fra Florida, der er dens oprindelige hjemegn. Den er også spredt til stiklingegartnerier på de Canariske Øer, og fra Kenya og de Canariske Øer er »the American Leaf Miner« atter spredt til en lang række lande – bl. a. Holland, Vesttyskland, Storbritannien, Finland, Sverige og Danmark. Denne flue er et meget alvorligt problem for især Chrysanthemumgartnere, hvis produktion kan blive fuldstændig ødelagt. Bekæmpelse er vanskelig på grund af en hurtig livscyklus, der altovervejende tilbringes »inde i planten«. Udenlandske erfaringer tyder iøvrigt på, at der er udpræget risiko for udvikling af insekticidresistens hos *Liriomyza trifolii* i løbet af relativt kort tid. Hertil kommer, at der ikke er større muligheder for at »sulte« dette skadedyr ud ved skift til en anden plantekultur, fordi der allerede ligger erfaringer for *Liriomyza trifolii*'s trivsel på et usædvanlig bredt spektrum af værtplanter.